

Varför efterlevs inte mål och lagar till skydd för det byggda kulturarvet?

Några slutsatser på grundval av aktuella ärenden i Kristina Berglunds anförande.

- Mantrat "tätt och högt" har förlamat tanken. Tillgång till service och kollektivtrafik kräver täthet men alltför hög täthet leder till kraftigt försämrad kvalitet i stadsmiljön, något som inte minst drabbar oersättliga kulturmiljövärden.
- Kommunerna styrs av marknadens initiativ. Projekten behandlas ett och ett och utformas utifrån lönsamhetsmaximering utan långsiktigt perspektiv. Kommunerna tar inte tillräckligt ansvar för helheten vilket bl.a. medför att kulturmiljövärden inte tillvaratas.
- Projektförutsättningar låses före offentlig dialog genom tidiga överenskommelser mellan kommun och exploatör. Det betyder att expertkunskap inte får genomslag i processerna och att medborgarnas kunskaper inte kan tas tillvara.
- Översiktsplanerna har ingen styrverkan; de blir alltmer schematiska och ordrika utan styrande riktlinjer. Glappet mellan översiktsplan och detaljplan är för stort och är en av orsakerna till dagens frimärksplanering. Översiktsplanen räcker inte till för att värna kulturarvet. Det behövs därför, före de låsande besluten om exploatering, en planering på områdesnivå där viktiga avvägningar mellan motstående intressen sker i öppet samråd med medborgare och experter, bl.a. hur kultur- och naturvärden ska värnas.
- Kommunerna saknar ofta kulturhistorisk kompetens. Kommunen är den grundläggande instansen för kulturmiljövård. Det är där samhällsplaneringen huvudsakligen bedrivs. Det borde vara lagkrav på experter som stadsarkitekter, byggnadsantikvarier och landskapsarkitekter som professionellt stöd i ärendehantering.
- Länsstyrelsens roll har försvagats. Länsstyrelserna fungerar alltmer sällan som "statens förlängda arm". Trots att de framför kritik med avseende på kulturmiljövärden vid samråden om detaljplaner är det vanligt att de går på kommunens linje i de slutliga besluten, inte sällan i strid med sin egen profession.
- Miljökonsekvensbeskrivningarna missbrukas. Beskrivningarna används inte som avsett - som ett instrument för att bedöma projektens genomförbarhet med avseende på miljöpåverkan. Ibland finns det inte ens nödvändigt kunskapsunderlag i form av inventeringar av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse i kommunerna.
- Regelverket saknar hinder för överträdelser. Det finns inte tillräckliga hinder för att bryta mot mål och lag. Revisionen brister i kommunerna. Det saknas sanktioner vid överträdelse av lagreglerna, exempelvis när det gäller rivningar. Vanligen finns det få, ibland inte någon, sakägare med rätt att överklaga rivningsbesluten. Kommunerna ser till att minska kretsen besvärberättigade genom att riva först och detaljplanera sedan. För byggnader utanför planlagd mark krävs det inte ens rivningslov.
- Kulturmiljövärden har liten tyngd i utvecklingen. Det kanske största problemet är att det i stadsutvecklingen saknas känsla för kulturarvets betydelse något som människor alltmer reagerar emot. Kommunerna tar inte vara på kulturmiljövärden som en resurs i utvecklingen av stad, ort och landsbygd. Kommunerna åsidosätter därmed sitt lagstadgade ansvar att bevara vårt kulturarv för nuvarande och kommande generationer.